

Cantatedienst, gehouden op 31 december 2019 in de Hooglandse kerk.

Voorganger: ds. Margreet Klokke

O God,	en de wisselvalligheden
Op deze	van het lot.
laatste dag	Wie zal zeggen
van het	waar wij zijn
oude jaar	als het jaar
hebben wij behoefte	dat morgen begint
om te schuilen	ook weer
bij u en	voorbij is?
bij elkaar.	Daarom bidden wij:
Meer dan anders	geef ons vertrouwen
voelen wij	in de goede machten
vandaag	die ons
dat wij zelf	door alles heen
net zo	omgeven;
voorbijgaand zijn	in de liefsten
als de tijd.	die ons vergezellen
Dat wij	en de engelen
kwetsbaar zijn	die ons uw licht geven
voor de spelingen	in de nacht...
van de natuur	... Amen.

Preek over Lucas 2: 22-32 en cantate BWV 82

Een tijdje geleden ontving ik een uitnodiging voor een feestje, die er net even anders uitzag dan anders. Onderaan links stond een kleine enveloppe – het bekende teken voor de cadeauwens van de feestgever. Daar achter volgden de woorden: ‘Ich habe genug’. Ik kende de cantate van vanavond toen nog niet, en vroeg aan anderen hoe zij deze cryptische uitdrukking opvatten. ‘Het is een citaat uit een cantate van Bach’, werd mij toen gezegd, ‘de feestgever bedoelt ermee dat hij geen cadeaus hoeft, hij heeft genoeg.’

Dat maak je niet vaak mee. Dat iemand die een feestje geeft niets hoeft te hebben. Je hebt immers altijd wel iets te wensen over. Ook als je tegelijk beseft dat je het echt heel goed hebt. Dat is maar al te menselijk. Altijd nog net iets meer willen en beter, dat is onze soort eigen. Het is een drijfveer die de mens ook ver heeft gebracht en de vooruitgang stuwt. Soms wordt er wel eens éven gesproken, over een economie van het genoeg. Maar veel bijval krijgt dat meestal niet. Op oudejaarsavond gaat het gesprek dan ook vaak over vragen als deze: Wat kan er volgend jaar anders en beter? Welke goede voornemens heb

je? Hoe kun je je leven nog mooier maken? Ik denk niet, dat er dan veel mensen zeggen: 'Ik heb eigenlijk genoeg', of 'Mijn leven is wel oké' (vrij naar de koning)

Intussen heb ik me verdiept in de cantate en de bijbeltekst, die erbij hoort. En nu zie ik dat de woorden 'Ich habe genug' in die context nog een diepere betekenislaag hebben. Voor Bach en zijn tekstschrijver gaat het daarin niet om materieel of sociaal welzijn, maar om vervulling in geestelijk opzicht. Om een volheid in God, die elke leegte, elk menselijk tekort wegneemt. En zowel cantate, als bijbeltekst laten je ook iets próeven van deze bijzondere soort van vervulling. Je kunt daar dichterbij komen aan de hand van de gestalte van Simeon.

Zijn verhaal speelt zich af op een gewone dag in de tempel van Jeruzalem. Zoals altijd is het er een drukte van belang. Híer zijn mensen aan het bidden. Dáar worden er offers gebracht. En nog iets verderòp is een aantal mensen in discussie met een rabbijn. Door al dit gedrang banen Jozef en Maria zich een weg. Het is de veertigste dag na de geboorte van hun zoon. Zij zijn zoals dat hoort naar de tempel gekomen om hem aan God te wijden. Ik stel me voor dat de dienstdoende priester hun offergaven met een onbewogen gezicht in ontvangst neemt. Er komen elke dag zóveel ouders hun kind opdragen. Hij ziet ze nauwelijks. En Maria en Jozef draaien zich om. Ze gaan naar huis. Maar dan komt er ineens een onbekende man op hen af. Hij neemt hen hun kind uit handen, draagt het als een kostbaarheid in zijn eigen armen en begint zachtjes te zingen: *Nu laat u Heer, uw dienaar in vrede heengaan...* Of, in de cantate: *Ik heb genoeg, ik heb niets te wensen over.* Op muziek gezet hebben die woorden de diepe en ontroerende glans van geestelijke vervulling. Dat kan je raken en je meenemen; je iets laten proeven, van deze volheid.

Maar wie is die onbekende man in de tempel eigenlijk? Hoe komt het, dat hij iets in dat kind van veertig dagen oud ziet, waar de priester overheen kijkt? Wat geeft dit kind hem, dat hij even daarvoor nog miste?

Het is zijn naam, die vertelt wie hij is en wat maakt dat de komst van dit kind hem zo raakt. Hij heet Simeon. Dat komt van het Hebreeuwse werkwoord 'sjama', dat 'horen' betekent. Zijn naam doet denken aan het bekende 'Sjema, Israël', de tekst die op een rolletje geschreven staat in de kleine koker op de deurpost van elke goed- Joodse familie. De tekst ook, die elke Jood uitspreekt als hij denkt dat zijn einde gekomen is: *Hoor Israël, de Heer onze God, de Heer is de enige! Heb daarom de Heer lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten. En houd de geboden die ik u opleg steeds in gedachten...* Simeon, daar zit het werkwoord 'horen' in, dat de kern uitmaakt van zijn traditie. *Hoor Israël*, heb God lief en houd je aan zijn geboden. Kennelijk is hij iemand, die dit probeert te doen. En tegelijk draagt hij in zijn naam ook het besef met zich mee, hoe moeilijk dit kan zijn. Hoe gemakkelijk er iets tussen de mens en zijn God in kan komen te staan dat hem het horen onmogelijk maakt. Want Simeon, die naam komt eerder ook al voor in de bijbel. In het verhaal van vader Jacob en

zijn twaalf zonen. Wellicht kent u dit. Dan weet u ook, dat de twee jongsten de lievelingen zijn van hun vader. Jozef en Benjamin. Vooral Jozef. Dat is ook een bijzonder kind. Hij valt op. Hij heeft een meer, dat maakt dat er naar hem gekeken wordt. De andere tien – zij krijgen minder aandacht en minder cadeaus. Geen wonder, dat zij zich op een gegeven moment tekort gedaan beginnen te voelen. Als zij een feestje gaven, zouden ze nooit op de uitnodiging laten zetten 'Ich habe genug'. En dat gevoel van tekort gedaan worden, van meer willen en beter, dat wordt almaar groter. Het wordt zo overheersend, dat het tussen hen en God in komt te staan. Ze kunnen zijn stem niet meer horen. Zijn geboden spreken hen niet meer aan. Als de gelegenheid zich voordoet, werpen ze Jozef eerst in een put en verkopen hem dan voor dertig zilverlingen aan een handelaar, op weg naar Egypte. Eindelijk zijn ze verlost van de bron van hun gevoel van tekort. Te minste - dat hopen ze. Alleen - Het werkt niet. Ze worden er helemaal niet meer of beter van. Eerder het omgekeerde. Er komt een hongersnood in hun land. En dan moeten ze 'of all places' naar Egypte. De graanschuur, op dat moment, van het Midden Oosten. Jozef is daar intussen opgeklommen tot onderkoning. Als ze voor hem staan, met hun vraag om brood, herkennen ze hem niet. Hij hen wel. En dan stelt hij hen op de proef. Hij doet alsof hij hen verdenkt. Jullie zijn spionnen, zegt hij. Welnee, antwoorden ze. We zijn een gewone familie. Alleen onze vader en ons jongste broertje ontbreken. Bewijs dat maar eens, antwoordt Jozef. En dan houdt hij Simeon vast. Simeon moet de gevangenis in, totdat z'n broers met hun vader en jongste broertje terugkomen. Zo stelt Jozef hen op de proef. Wat drijft hen nu? Hun eigen tekort? De behoefte aan meer en beter? Of hun onderlinge verbondenheid? De liefde die kan groeien, als mensen horen naar God en zijn geboden? Zullen ze terugkomen, voor Simeon? En Simeon, hij kan niet anders dan wachten, in de gevangenis. Hij wacht en hoopt en verlangt naar de liefde, die hem kan bevrijden...

Hoe komt het dat die oude man in de tempel iets ziet, in dat kind van veertig dagen oud, waar de priester overheen kijkt? Het komt, doordat hij het verhaal met zich meedraagt van de tien broers, die lange tijd met een oud en ook ons bekend liedje rondliepen. Dat liedje klonk zo: 'Wij komen tekort! Ons leven moet nog mooier en beter!' Tot ze van de regen in de drup kwamen, en ze door schade en schande heen leerden dat er maar één iets is dat alle tekort kan opvullen, en dat is de stem van God, die de mens met liefde op de mogelijkheid van de liefde wijst en de ene broer laat instaan voor de andere. Dat verhaal geeft hem oog, voor het bijzondere van het kind dat net is opgedragen in de tempel. Hij ziet in één oogopslag: Dit is een kind met een méér, een zoon die lijkt op die andere lievelingszoon uit het verhaal van Jacob, één die zich zo geliefd weet door zijn vader, dat hij geen moeite heeft met geven en brood des levens wordt voor allen die bij hem aankloppen. Misschien wordt ook hij straks wel voor dertig zilverlingen verkocht, maar dat zal zijn einde niet zijn. In hem begint er een nieuw lied. En dan zingt Simeon dat nieuwe lied: *Nu laat u, Heer, uw*

dienaar in vrede heengaan. Of, in de cantate: *Ik heb genoeg, ik heb niets te wensen over.*

In de tijd van Bach werd dit gezien als een zwanenzang. Een afscheidslied, zo van: 'Ik heb God gezien, in Jezus. De gloed van vervulling is over mijn leven gevallen. Nu kan ik sterven.' Dat paste bij die tijd. Men was erg bezig met de dood. Maar je kunt het lied van Simeon ook anders opvatten. De tekst van Lucas geeft daar ruimte voor. Het Griekse woord dat vertaald wordt met 'heengaan' kan ook 'vrijuit gaan' betekenen. Als Lucas dat bedoelt, zingt Simeon: 'Ik heb God gezien, in Jezus. De gloed van de vervulling is over mijn leven gevallen. Mijn ego, dat altijd bang is om tekort te komen, kan nu gaan slapen. Ik heb genoeg, ik heb niets te wensen over. Vanaf nu kan ik vrijuit uitdelen wie ik ben.' Dat lijkt mij eigenlijk wel een mooi lied, om het nieuwe jaar mee in te gaan! Er is iemand, die wat dit betreft een voorbeeld voor mij is. Een vrouw die ik leerde kennen in een eerdere gemeente. Zij had als kind in een jappenkamp gezeten. En ook haar volwassen leven verliep niet rimpelloos. Het was pas toen ze ouder werd, dat haar leven begon te stromen. Ze bleek te kunnen schilderen en werd een niet onverdienstelijk amateur kunstenaar. Maar toen sloeg het noodlot opnieuw toe. Ze werd blind, ze moest leven in het donker. Als ik bij haar was, dacht ik vaak: Wat heeft het leven deze vrouw tekort gedaan... In de loop van de tijd merkte ik alleen, dat ze dit zelf anders zag. Op een keer vertelde ze mij: 'Weet je, ik heb mijn leven helemaal opnieuw moeten uitvinden. Ik ben in zekere zin gestorven, en weer opgestaan. Wat ik nu elke dag tegen mezelf zeg is: Je kunt nog genieten, al is het maar van kleine dingen. Je kunt je nog inleven in anderen. En je kunt nog liefhebben'. En terwijl ze dat zei, straalde ze: 'Je kunt nog liefhebben!' Vanuit haar donkerte gaf ze mij licht. Ondanks haar tekort straalde ze een volheid uit, die iets goddelijks had. Dezelfde overvloed, die Simeon herkende in het kind van Jozef en Maria. 'Ich habe genug', zo zal de bas straks de stem van Simeon klinken. Misschien kun je daar nu mee instemmen. Er is een volheid van leven in God, leven in liefde, die elke leegte wegneemt.... Amen.

Bronnen:

Een preek van ds. J. Kwint, 1952 (!)

J. Tigcheler, 'vanuit Lukas bezien', p. 29 ev

W.R. van der Zee, 'vandaag gebeurt het', De verhalen van Lucas 1-4, p. 48 ev

Eeuwige
Wat is het goed
dat er
muziek is
die ons
in contact brengt
met onze
dankbaarheid
voor wat er is,
uw liefde
die alles
doorademt
en die rond kerstmis
zo helder
oplicht
in Jezus uw Zoon.
Mogen wij
die volheid
ontvangen
om eruit
te kunnen putten
elke dag
opnieuw.

Wij laten
het afgelopen jaar
nog even
aan ons voorbij gaan
als een film.
Wat is er
veel gebeurd.
We zien
de vrolijke momenten
voor ons
maar ook de intens
verdrietige.
En we beseffen
dat elk van ons
daarbij
aan iets anders
denkt.
O God,
als er een volheid is,
die elke leegte
vult
en elk tekort
wegneemt,
laat ons daar dan
ook in ons verdriet
en onze zorg
voor open staan...

Wij bidden
voor het jaar
dat komt,
het ligt nog
als een
onbeschreven blad
voor ons.
Laat in dat jaar
het oude liedje
niet teveel
de boventoon voeren
– het liedje van:
‘Wij komen tekort,
alles moet beter
en mooier’.
Het maakt
ons eerder tot
elkaars vijanden
dan elkaars
broeders
en zusters...
Laat ons
met Simeon
een nieuw lied
aanheffen
en zingen
van een overvloed
van liefde
die ons de
mogelijkheid aanreikt
om te delen
als Jezus uw Zoon.

In stilte, Onze Vader